

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

Переглянути у форматі pdf

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
А. В. Замрига

№ 9, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК:338.436:330.341.1

А. В. Замрига,
здобувач Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», м. Київ

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

A. V. Zamryha,
researcher of National research center "Institute of Agrarian Economics", Kyiv

AGRICULTURAL CONSULTANCY AN EFFECTIVE INSTRUMENT FOR THE IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE PROCESSES

У статті досліджено роль сільськогосподарського консультування в реалізації інноваційних процесів. Розглянуто особливості функціонування консультаційних служб у зарубіжних країнах та в Україні. Визначено ряд чинників, які негативно впливають на формування мережі сільськогосподарських дорадчих служб. Враховуючи важливість для сільськогосподарських товаровиробників інформаційних, консультаційних, інноваційних та освітніх послуг, розроблена система сільськогосподарського консультування, яка сприятиме реалізації інноваційних процесів в аграрному секторі. Запропонована система сільськогосподарського консультування враховує функціонування елементів на чотирьох взаємодіючих рівнях: державному, регіональному, районному і сільських громад. Суб'єкти сільськогосподарського консультування можуть мати різні організаційно-правові форми та джерела фінансування. Центральною ланкою у системі консультування слід вважати районну службу яка здійснює регулярне і безпосереднє інформаційне обслуговування та консультування сільськогосподарських товаровиробників.

The role of agricultural consultancy in the implementation of innovative processes is explored in the article. The features of the functioning of consulting services in foreign countries and Ukraine are reviewed. The number of factors that have a negative impact on the formation of network of agricultural extension services are defined. Considering the importance of information for agricultural producers, consulting, innovation and education services, the system of agricultural consultancy, which will facilitate the implementation of innovative processes in the agricultural sector, is developed. The proposed system of agricultural consultancy considers the elements for four interacting levels: national, regional, district and rural communities. The subjects of agricultural consultancy can have different legal forms and sources of financing. The central element in the system should be considered as a district consultancy service which provides regular and direct consultancy and information services to agricultural producers.

Ключові слова: Система сільськогосподарського консультування, дорадча служба, рівні системи сільськогосподарського консультування (державний, регіональний, районний, сільський), інноваційний процес, сільськогосподарські товаровиробники.

Keywords: the system of agricultural consultancy, extension service, levels of agricultural advisory system (national, regional, district, rural), innovative process, agricultural producers.

Постановка проблеми. В сучасному агропромисловому виробництві особливу роль відіграє інформаційна інфраструктура. Розвиток інформаційної інфраструктури необхідний для наукових організацій як канал доведення своїх науково-технічних розробок, безпосередньо, до сільськогосподарських товаровиробників [1, с 93]. Ключовим елементом інформаційної інфраструктури є інформаційно-консультаційна служба (ІКС). ІКС є одним із важливих компонентів ефективного механізму взаємодії науки, освіти, виробництва і управління. Система сільськогосподарського консультування може відігравати роль дієвого інструмента реалізації аграрної політики держави, направленої на розвиток аграрного сектору на основі досягнень науково-технічного прогресу і ефективного використання знань. Тому на сьогодні існує потреба створення повноцінної системи сільськогосподарського консультування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем пов'язаних із формуванням та розвитком системи сільськогосподарського консультування як інструменту, що сприяє інноваційним процесам в аграрному секторі. На утримання ІКС в цих країнах виділяються бюджетні кошти, які в декілька разів перевищують витрати на фінансування сільськогосподарської науки. Така політика пояснюється тим, що інноваційний розвиток аграрного сектору визначається на сьогодні не тільки кількістю і якістю науково-технічних розробок, а й перш за все, масштабами і темпами їх освоєння на виробництві.

Метою статті є дослідження та розробка системи сільськогосподарського консультування яка сприятиме реалізації інноваційних процесів в аграрному секторі.

Вклад основного матеріалу. У аграрному секторі багатьох країн світу функціонує система аграрного консалтингу або дорадництва – extension (з англ. поширення (знань)), її основні принципи і методи збігаються з консультуванням, хоча основну увагу приділено розповсюдженню знань.

Досвід таких країн як Латвія, Литва, Польща, Чехія, Угорщина, Румунія, Словенія та ін. підтверджує високу ефективність сільськогосподарського консультування як інструменту, що сприяє інноваційним процесам в аграрному секторі. На утримання ІКС в цих країнах виділяються бюджетні кошти, які в декілька разів перевищують витрати на фінансування сільськогосподарської науки. Така політика пояснюється тим, що інноваційний розвиток аграрного сектору визначається на сьогодні не тільки кількістю і якістю науково-технічних розробок, а й перш за все, масштабами і темпами їх освоєння на виробництві.

Історія становлення консультаційних служб в Україні почалась в 1996 р., коли в областях з'явилися перші консультаційні центри. В 2003 р. була створена Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України, яка покликана забезпечувати дотримання інтересів представників основних суб'єктів агроконсалтингової діяльності. Зарубіжний досвід свідчить про велике значення таких суспільних органів для діяльності служби. Так, у США в кожному окрузі

функціонує рада, що складається з найбільш авторитетних фермерів, бізнесменів та банкірів, які підтримують тісні контакти з товаровиробниками. Рада контролює витрати коштів на консультативну службу, бере участь у комплектуванні штату служби, разом зі співробітниками служби визначає потреби товаровиробників і складає річний план роботи [2, с 203].

Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України об'єднує сільськогосподарські дорадчі служби, сільськогосподарських дорадників і експертів – дорадників, основним завданням яких є широке впровадження у сільське господарство і соціальну сферу інноваційних рішень. Це забезпечується шляхом безпосередньо організаційно-консультативної роботи з сільськогосподарськими підприємствами, фермерами, особистими селянськими господарствами, сільськими радами і сільським населенням через проведення на місцях науково-практичних семінарів, запровадження демонстраційних проєктів та ін.

ІКС розвинених країн представлені різними організаційно-правовими формами, як, наприклад, державна університетська (США), державна міністерська (Німеччина, Канада, Польща), приватна (Великобританія, Франція), громадська (Данія), змішана (Нідерланди, Угорщина, Росія). В Україні функціонує змішана модель ІКС, яка характеризується поєднанням різних джерел фінансування, та різних моделей. В законодавстві дорадчі послуги умовно поділяються на комерційні (платні) та соціально-спрямовані (надаються за рахунок бюджетних коштів).

Хоча Україна першою із країн СНД в 2004 р. прийняла закон «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», а в 2007 р. було прийнято Державну цільову програму сільськогосподарської дорадчої діяльності на період до 2009 р., Концепцію формування державної системи сільськогосподарського дорадництва (розпорядження КМУ від 31 жовтня 2011 р. №1098-р), План заходів щодо реалізації Концепції (розпорядження КМУ від 23 травня 2012 р. №303-р) суттєвих успіхів у становленні сільськогосподарської дорадчої діяльності, як системи, досягти не вдалося. Сьогодні із понад 70 зареєстрованих дорадчих служб працюють одиниці. Як правило, активні дорадчі служби опираються у своїй діяльності на проєкти міжнародної технічної допомоги. І тільки у зовсім окремих випадках на місцеві бюджети [3, с 10]. З 2012 р. фінансування соціально спрямованих дорадчих послуг фактично зупинено. Декларацією Уряду залишилися створення Національного центру сільськогосподарського дорадництва (до кінця 2012 р.) створення обласних (регіональних) служб з їх районними відділками (з 2013-2014 рр.), надання фінансової підтримки (у 2012-2015 рр.). Однією з причин існуючої проблеми – це незавершеність формування мережі сільськогосподарських дорадчих служб на обласному і районному рівні з представництвами у сільських (селищних) радах через ненадання державної підтримки дорадчій діяльності.

Очевидно, що система сільськогосподарського консультування повинна бути єдиною і функціонувати на чотирьох взаємодіючих рівнях: державному, регіональному, районному і сільських громад. Враховуючи обмеженість державних коштів, та відсутність довгострокової політики щодо розвитку аграрного сектора, повноцінну систему сільськогосподарського консультування на сьогодні створити є проблематично. У тій структурі, яка склалася сьогодні в сільському господарстві основою якої є виключно великий бізнес, дорадники їй не дуже потрібні. Дорадницька служба необхідна у випадку такої моделі сільського господарства, що опирається на малий і середній бізнес. Такий підхід є в основі європейської аграрної політики.

Проте, на сьогодні залишається фактом, що в аграрному бізнесі України працюють близько 200 агрохолдингів із середньою площею землекористування 56 тис. га на одне господарство, близько 7 тис. середніх підприємств, на одне з яких приходиться більш як 1 тис. га, 41 тис. фермерів із 110 га на кожного і 4,2 млн. особистих селянських господарств із середнім наділом 1,5 га. Ігнорування державою такої кількості середніх і малих господарств та їх ролі у виробництві сільськогосподарської продукції є помилковим. Більшість таких господарств не мають відповідних знань, навичок роботи в ринкових умовах і не володіють сучасними технологіями. Сільські громади не інформовані про аграрну політику держави та механізми її реалізації і не згуртовані належним чином для спільного господарювання та вирішення соціальних питань. Тому, враховуючи важливість для сільськогосподарських товаровиробників інформаційних, консультативних, інноваційних та освітніх послуг нами розроблена система сільськогосподарського консультування, яка сприятиме поширенню нових знань і є необхідною в сучасних соціально-економічних умовах розвитку аграрного сектору в цілому та галузі рослинництва зокрема (рис.1). Ряд елементів запропонованої системи сільськогосподарського консультування вже функціонують (Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України, Національні наукові центри НААН). З метою забезпечення балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави, прозорості державного регулювання дорадчої діяльності необхідно створити Координаційну раду з питань сільськогосподарської дорадчої діяльності. Координаційна рада створюється з числа представників Кабінету Міністрів України; центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики; представників, делегованих іншими органами державної влади, до повноважень яких належить реалізація державної політики з питань дорадчої діяльності, які мають необхідний рівень підготовки з питань дорадчої діяльності; представників, делегованих закладами аграрної науки та аграрної освіти; представників, делегованих професійними громадськими організаціями в аграрному секторі, а також представників всеукраїнської громадської професійної організації, яка об'єднує суб'єкти дорадчої діяльності, які делеговані у визначеному Кабінетом Міністрів України порядку.

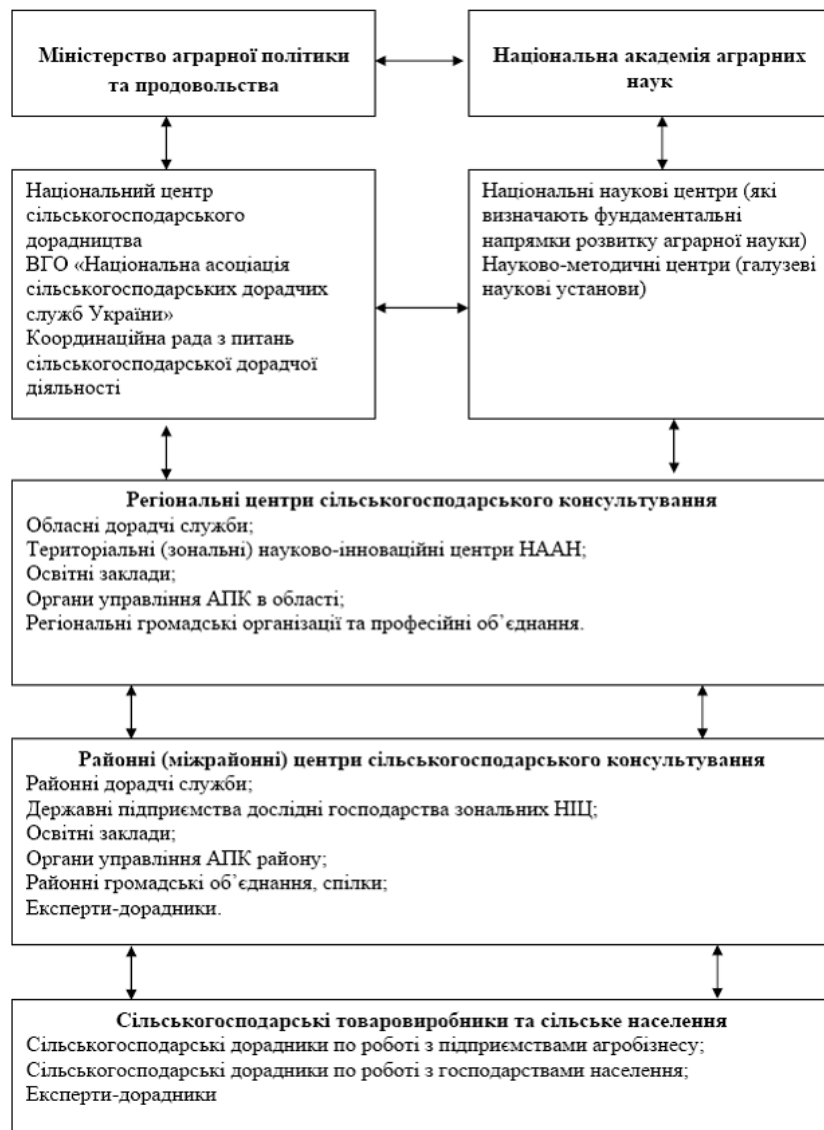

Рис. 1. Система сільськогосподарського консультування

Джерело: власна розробка

Кількісний та персональний склад Координаційної ради затверджується Кабінетом Міністрів України. Забезпечує роботу Координаційної ради центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики, а очолює – заступник керівника даного органу. Координаційна рада є постійно діючим органом до повноважень якої належить:

- погодження державної цільової програми дорадчої діяльності;
- погодження загальних вимог до навчальних програм дорадників та підвищення їх кваліфікації;
- вирішення спірних питань, пов'язаних з видачею або анулюванням сертифіката;
- погодження нормативно-правових актів з питань дорадчої діяльності та порядку видачі дорадчим службам сертифікатів;
- надання рекомендацій щодо удосконалення професійної підготовки дорадників.

На Національний центр сільськогосподарського дорадництва покладаються функції організаційно-методичного забезпечення реалізації державної аграрної політики, координації і моніторингу консультативної діяльності, підготовки і підвищенні кваліфікації консультантів, забезпечення їх роботи матеріалами і рекомендаційними матеріалами, що передбачено його організаційною структурою. Центр повинен мати можливість фінансуватися з бюджету, право використання інших форм фінансового забезпечення.

Державний рівень системи сільськогосподарського консультування також представляють наукові установи НААН (національні наукові центри), які визначатимуть фундаментальні напрямки розвитку аграрної науки, та галузеві наукові установи (науково-методичні центри) за окремими напрямами в рослинництві, тваринництві, переробці сільськогосподарської продукції.

На регіональному рівні система сільськогосподарського консультування представлена обласними дорадчими службами, діяльність яких направлена на розвиток регіональної системи служби сільськогосподарського консультування, створення районних (міжрайонних) дорадчих центрів, надання інформаційно-консультативних послуг органам управління АПК області і районів, товаровиробникам з врахуванням місцевих виробничих, економічних і екологічних умов. Базою створення обласних дорадчих центрів можуть бути освітні заклади, наукові організації, інститути підготовки кадрів, органи управління АПК.

Регіональний рівень системи консультування можуть представляти зональні науково-інноваційні центри та закріплені за ними дослідні господарства НААН, які забезпечують освоєння та трансфер технологій в регіонах України. Дослідні господарства НААН мають умови для проведення демонстраційних полів, які мають найбільший ефект на фермерів, керівників і спеціалістів підприємств. По-перше, новачки, які демонструються підходять до ґрунтово-кліматичних умов товаровиробників. По-друге, оцінка новачки керівниками і спеціалістами в процесі демонстрації найбільш об'єктивна і близька до практики. По-третє, вчені і консультанти, які проводять демонстрацію отримують зворотній зв'язок із споживачами новачки та зможуть своєчасно врахувати їх пропозиції та зауваження.

На районному рівні дорадчою діяльністю можуть займатися районні дорадчі служби, освітні заклади, управління АПК району, дослідні господарства зональних науково-інноваційних центрів, районні професійні, громадські об'єднання, експерти дорадники. Основними завданнями районних дорадчих служб є:

- сприяння сільськогосподарським товаровиробникам в освоєнні інноваційних розробок і передового досвіду;
- консультування товаровиробників з питань організації і управління виробництвом, переробки і реалізації продукції, економіки, фінансів, бухгалтерського обліку, оподаткування та ін.;
- доведення до товаровиробників даних цінового моніторингу і надання їм маркетингових послуг;

- сприяння інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів АПК;
- участь в організації і проведенні навчальних семінарів, виставок, ярмарок, демонстраційних та інших заходів;
- участь в реалізації економічних, соціальних і екологічних програм району.

Серед основних завдань дорадчої діяльності, спрямованих на надання послуг суб'єктам господарювання у сільській місцевості та сільському населенню, в законодавстві України виділено:

- підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення господарства в умовах ринкової економіки;
- надання дорадчих послуг з питань економіки, технологій, управління, маркетингу, обліку, податків, права, екології тощо;
- поширення та впровадження у виробництво сучасних технологій, новітніх досягнень науки і техніки;
- робота з сільською молоддю, ініціювання та реалізація молодіжних програм;
- сприяння розвитку несільськогосподарського підприємництва в сільській місцевості, у тому числі сільського зеленого туризму, зайнятості сільського населення тощо [4].

Щодо джерел фінансування дорадчої діяльності на різних рівнях то це можуть бути кошти суб'єктів дорадчої діяльності, кредитні кошти комерційних банків, кошти державних фондів, державного та місцевих бюджетів, грантів, коштів міжнародних програм і проектів, благодійних внесків фізичних та юридичних осіб інших джерел фінансування не заборонених законодавством.

Висновки. Запропонована система сільськогосподарського консультування сприятиме реалізації інноваційних процесів в аграрному секторі. Центральною ланкою у системі консультування сільськогосподарських товаровиробників є дорадча служба району. Її головна функція – регулярне і безпосередньо інформаційне обслуговування та консультування сільськогосподарських товаровиробників, натомість, регіональна служба має, насамперед, забезпечувати умови успішної роботи цієї ланки. Проте, на сьогодні, районний і рівень сільських громад неохоплений сільськогосподарським консультуванням і мережа ще тільки формується (на жаль, без активної участі держави).

Література.

1. Чабан В.Г. Проблеми розвитку інноваційної інфраструктури/В. Г. Чабан // Формування ринкових відносин в Україні. – Київ, 2006. – №6. – С. 92-96.
2. Основи аграрного консалтингу: підручник / [Безкровний М.Ф., Кропивко М.Ф., Палеха Ю.І., Іщенко Т.Д.]. – К.: Видавництво Ліра-К, 2014. – 260 с.
3. Сільськогосподарське дорадництво: проблеми, стратегія та шляхи розвитку / [ред. кол.: Р.Я. Корінець, Ю.О. Лупенко, М.Ф. Кропивко та ін.] – К.: ННЦ «ІАЕ», 2013. – 152 с.
4. Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» // Відомості Верховної Ради. – 2004. - №38. – С. 470

References.

1. Chaban, V.G. (2006), "Problems of development of innovative infrastructure", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 6, pp. 92-96.
2. Bezkrivnyi, M.F. Kropyvko, M.F. Palekha, Yu.I. Ishchenko, T.D. (2014), *Osnovy agrarnoho konsaltinghy* [Fundamentals of Agricultural Consulting], Lira-K, Kyiv, Ukraine.
3. Korinets', R.Ya. Lupenko, Yu.O. Kropyvko, M.F. ta in. (2013), *Sil' skohospodars'ke doradnytstvo: problemy, stratehiia ta shliahy rozvytku* [Agricultural extension: challenges, strategies and the development of], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), The Law of Ukraine "On Agricultural Advisory Activities", *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, vol. 38., p. 470.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2015р.

